

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי דיסר

גליון מס' 226

מסכת זבחים ק"ד-ק"י

בס"ד, כ"ד אלול תשס"ג

השבוע בגליון

♦ ארון הברית, המקור לקדושת המקדש וירושלים
♦ שניים שקיימו מצווה ביחד, יצאו ידי חובה?
♦ ההבדל בין מצוות שבגופו למצוות בחפץ מסויים
♦ הלכות את ידי של המחזיק בלולב, קיים
♦ מצוות ארבעת המינים?

♦ קדושת ארץ ישראל בירושלים בלבד
♦ קדושת הארץ - בקרקע, קדושת המקדש - באוויר
♦ מדוע הרמב"ם כלל בהלכותיו עובדה הסטורית?

♦ בחינת גבולות הכלל "רובו ככולו" בהדס
שעליו נשרו
♦ היתכן שהדס שרוב עליו נשרו, כשר?
♦ קדושת המקדש וירושלים וקדושת הארץ
♦ שתי מערכות קדושה בארץ ישראל

דבר העורך

משחק החיים

שמו נודע לתהילה, כמפקד נערץ וקשוח. הוא הנהיג את פיקודיו בקרבות קשים, הוביל אותם באש ובמים, ומנצחון לנצחון הערצתם של חייליו אליו גברה והלכה. די היה בהפניית מבט קצרה וחדה מצידו, וכבר התייצבו הללו דום, לבנים כסיד. היה זה באמצע אחד הקרבות הקשים ביותר שאלהם נקלע אי פעם. הוא רכן על הקרקע, ובעוד כדורי האוייב שורקים מעליו, תכנן באומץ לב את מהלכי הקרב, כאשר לפתע נפתחה...
למען האמת, מן הראוי לספר את המעשה לפי הסדר.

רבינו ה"חפץ חיים" זצ"ל, שוחח פעם עם אחד מצדיקי דורו על כך שבבוא יומו של האדם לבית דין של מעלה, ימצא מולו במושב בית הדין את גדולי דורו אשר יישבו למשפט.

יהודי שנוכח בשיחתם, פנה אל ה"חפץ חיים" וביקש, "אם כך, כבוד הרב, אנא, אתם, גדולי הדור שבחדר זה, שפוטנו כעת על מעשי, בעודי בחיים, למען אדע לתקן את דרכי".

נענה ה"חפץ חיים" ברוב ענוותנות, ומתוך נסיון להסביר ליהודי כי אל לו ליחס לו גדולה כה רבה, סיפר לו את אשר שמע בשמו של המגיד ר' פייבל, אשר חי לפני כמאתיים שנה.

הבה רבותי, נפליגה יחדיו מאות קילומטרים צפונה, מאתנים שנה לאחר, נתייצב בלאט מאחורי חלונותיו המקומרים של בית הכנסת הגדול בוילנא, וביחד עם יהודים עמלי יום, חבושי קסקט דוהה ובגדים מטולאים, נקשיב לדרשתו של המגיד ר' פייבל.

"זכורני", פותח ר' פייבל ומרים את עיניו לתקרה, "את ימי ניקותי, כאשר ילד קטון הייתי. חמשה עשר עוללים, ואני בכללם, הצטופפנו בחדרו הצר של ר' דוד המלמד,

דף קד/ב יצא רובו במיעוט אבר

בחינת גבולות הכלל "רובו ככולו" בהדס שעליו נשרו

גמרתנו דנה בגדרי הכלל ההלכתי "רובו ככולו". כלל זה בא לידי ביטוי במקרים שבהם הגדרתו של חפץ מסויים אינה שווה בכל חלקיו, והכלל "רובו ככולו" קובע, כי יש להתייחס אל כל החפץ כמעמד רובו. וכגון, זמן לידתו של התינוק נקבע לפי יציאת רובו, וכאשר רובו יצא ביום ומיעוטו בלילה, הוא יימול ביום השמיני ליציאת רובו (חולין נא/כ). במאמר הבא, ניטול לידנו הדס מהודר ויפה, אשר במהלך חג הסוכות עליו הירקרקים החלו לנשור ממנו, ונבדוק בכל שלב של נשירת העלים אם ניתן להצילו על ידי הכלל "רובו ככולו".

כידוע, ההדסים שאותם אנו נוטלים לקיום מצוות ארבעת המינים, צריכים להיות "משולשים", היינו, שמכל "קן" ייצאו שלשה עלים, שנאמר (ויקרא כג/מ) "ענף עץ עבות", ודרשו חכמים שיש ליטול ענף הדס שעליו מכסים אותו, לכל הפחות על ידי שלשה עלים בכל קן. ברור מאליו, כי הדס שרוב עליו נשרו הימנו - פסול, מאידך, אחר שהתוודענו לכלל "רובו ככולו", נבין גם, כי הדס שרובו עומד בדרישות ההלכה, יהא כשר, שהרי "רובו ככולו".

הדס שמיעוט קנינו נשרו: המקרה הפשוט והמובן ביותר הוא, של הדס שמיעוט קנינו נשרו. במקרה זה, רוב ההדס משולש ויש להתייחס אל כולו כאל הדס משולש, כפי שאכן הורה הראב"ד (רא"ש סוכה פ"ג סי' יז), וכן נפסק להלכה (ישולחן ערוך" או"ח סי' תרמ"ו סעי' ה').

הדס שנשר עלה אחד מכל קנינו: מקרה סבוך יותר, הוא הדס שמכל קן וקן שבו נשר עלה אחד. לגבי כשרותו של הדס זה נחלקו הראשונים. יש הסוברים (הר"ן סוכה לב/ב), כי הכלל "רובו ככולו" אינו יכול לסייע להדס זה, מאחר שהבדל יסודי חוצץ בינו לבין ההדס שמיעוט קנינו נשרו. רובו של ההדס שמיעוט קנינו נשרו משולש הוא, וממילא, הכלל "רובו ככולו" מותח את הגדרת רוב ההדס המוגדר כמשולש, על פני כולו. אולם, את ההדס שלפנינו, שלא התברך אף לא בקן משולש אחד, לא ניתן להגדיר כענף עץ עבות, אחר שבאמת אינו כזה. אולם, יש החולקים וסוברים (רא"ה, הביאו הרשב"א סוכה לב/ב, ורבינו ירוחם נתיב ח' ח"ג), כי יש להתמקד בכל קן בנפרד ולקבוע כי הוא מושלם על פי הכלל "רובו ככולו". כלומר, מאחר שכל קן נושא את רוב העלים הדרושים, שניים מתוך שלושה, כל קן הוא מושלם וממילא ההדס נחשב "עבות" וכשר. להלכה, פסק ה"משנה ברורה" (סי' תרמ"ו ס"ק י"ח), כי בשעת הדחק ניתן לסמוך על שיטת המקילים.

שימוש כפול ברובו ככולו: עתה, הבה נפנה אל המקרה השלישי, המורכב משני המקרים הקודמים גם יחד. סיכמנו, כי הדס שרוב קנינו מושלם, כשר. נוכחנו, כי יש הסוברים שהדס שקנינו אינם משולשים, נחשב משולש, אך מה דינו של הדס שחלק מקנינו נשרו לחלוטין ואף באלו שנותרו אין שלשה עלים בכל קנה. הקושי ההלכתי, לכאורה, במקרה זה, נובע מן הצורך להכשיר את ההדס על ידי שימוש כפול בכלל "רובו ככולו", הן לגבי מספר הקנים, והן לגבי מספר העלים. בעל "התניא" זצ"ל (ישולחן ערוך הרב שם סעי' ד') הכשיר הדס זה, וכן משמע מדברי ה"משנה ברורה" (ביאור הלכה" סי' תרמ"ו ד"ה "לעניכובא", עיי' "חזון איש" או"ח סי' קמ"ו אות כ"ט שפסל הדס זה).

לעילוי נשמת

הר"ר ישראל
גלברט ז"ל
ב"ר מרדכי מנחם ז"ל
נלב"ע כ"ג אלול תשנ"ח
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י הר"ר אהרן
גלברט הי"ו פתח תקוה

לעילוי נשמת

הר"ר משה אליעזר
האוזר ז"ל
ב"ר שלמה ז"ל
נלב"ע כ"ז אלול תשנ"ו
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י ידידו הר"ר שלמה
האוזר ומשפ' שיחיו תל-אביב

לעילוי נשמת

מרת אלה
איזנברג ע"ה
ב"ר שלמה ז"ל
נלב"ע כ"ד אלול
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו בני ברק

היתכן שהדס שרוב עליו נשרו, כשר? נפנה כעת את תשומת לבנו לשלב האחרון של נשירת העלים מן ההדס. מיעוט קנינו כבר אינם, ומאלו הנותרים נשר עלה מכל קן, ועדיין יש הסוברים כי ניתן להכשירו. אולם, מה נעשה בהדס זה, אם אף רוב עליו נשרו הימנו, וכגון, הדס בעל עשרה קנים, הנושאים ביחד שלושים עלים, שארבעה מקינו נשרו על שנים עשר עליהם, ובנוסף לכך ששת הקנים שנותרו אינם אלא בעלי שני עלים כל אחד. חשבון פשוט יגלה, כי ההדס בעל שלושים העלים נותר עם שנים עשר עלים בלבד. ללא כל ספק מקרה זה חמור מן המקרים הקודמים, משום שמדובר בהדס שרוב עליו נשרו! אולם, לכאורה, גם מצבו העגום של הדס זה ניתן לשיקום על ידי "רובו ככולו", שכן, תחילה נקבע כי כל קן וקן מששת הקנים הוא כשיר, ולאחר מכן נקבע, כי לאור העובדה שששה קנים מתוך עשרה טובים המה, הרי ש"רובו ככולו" וההדס כשר...

ה"משנה ברורה" חוכך בדעתו בהכרעת דינו של הדס זה (עיי' "ביאור הלכה שם), ובעל ה"קהילות יעקב" זצ"ל (סוכה סי' כ"ז), חוּדַר על ידי מקרה זה לנבכי "רובו ככולו" ואומר, כי השאלה העומדת בפנינו היא, כיצד לנהוג במקרה שהכרעת "רובו ככולו" של פרט מתוך החפץ הנדון, סותרת את הכרעת הרוב הכללי של החפץ. כלומר, החלת הכלל "רובו ככולו" לגבי כל קן וקן, סותרת את מצבו הכללי של ההדס שרוב עליו אינם מכסים אותו יותר. מסווגייתנו, הוא אומר, מוכח, כי במקרה זה אין נוהג "רובו ככולו".

במשנתנו מבואר, כי הפר והשעיר של יום הכיפורים מטמאים את בגדיהם של המוציאם אותם לשריפה מחוץ לחומת ירושלים. לאור הכלל "רובו ככולו" מבואר בסוגייתנו, כי גם באופן שיצא רוב גופו של הפר בלבד, דינו כמי שיצא כולו. והנה, מה דינו של פר שיצא ברובו מחוץ לחומה, אך רוב זה כולל חלק קטן מאבר גדול אשר רובו בתוך החומה. לכאורה, יש מקום לומר "רובו ככולו" על אבר זה ועל ידי כך לקבוע כי כל האבר בתוך החומה, ושוב אין להתייחס אל הפר כמי שיצא רובו מחוץ לחומה. אולם, מבואר בגמרתנו, כי יש להלך אחר הרוב הכללי של הבהמה, ולא אחר רוב של אבר בודד.

הרי לנו, מסיים בעל ה"קהילות יעקב", כי כאשר מצבו הכללי של החפץ מורה כי הוא נטול רוב, לא ניתן להפוך את הקערה על פיה על ידי שינוי הגדרתו של פרט בודד בו (וכ"כ ה"דבר אברהם" ח"א סי' ב' ענף ב' סי' ק"ו). [רבי בית מדרשו העירו, כי עדיין יש מקום לחלק בין הנידון בסוגייתנו. בנידון שלפנינו אין כל משמעות לאברי הפר, כי אם בשאלה אם יצא רוב הפר בכללותו אם לאו. לעומת זאת, התורה אינה דורשת רוב עלים, כי אם הגדרה של "עבות", ומשגלח להקנות להדס את שמו, מה לי אם רוב עליו אם לאו. זוהי הסיבה להתלבטותו של ה"ביאור הלכה"].

דף קזא קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא קדושת המקדש וירושלים וקדושת ארץ ישראל

גמרתנו, כסוגיות נוספות בש"ס, דנה במחלוקת הידועה אם "קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא", או שמא "קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבוא", ואף להלכה נחלקו הראשונים אם קדשה לעתיד לבוא (בעל העיטור אות פ' פרוזבול בשם הרב קרובנו החסיד) או לא קדשה לעתיד לבוא (הראב"ד בהשגות לרמב"ם, הל' בית הבחירה, סוף פרק ו'). ואילו הרמב"ם (שם הל' י"ד ט"ז) נוקט, כי שני נושאים נפרדים עומדים על הפרק - קדושת המקדש וירושלים וקדושת ארץ ישראל, ולגבי קדושת המקדש וירושלים פוסק הרמב"ם שלא בטלה לעולם, ואילו קדושת ארץ ישראל בטלה לדעתו.

שתי מערכות קדושה בארץ ישראל: רוב הפוסקים (עיי' "דרך אמונה" הל' תרומות פ"א הל' ה') מפרשים את דעת הרמב"ם, כי שתי מערכות קדושה חופפות על ארצנו הקדושה. האחת, היא קדושת ארץ ישראל, אשר מחמתה מתחייבים בני ישראל במצוות התלויות בארץ, כגון, תרומות ומעשרות, שמיטה, חלה, ערלה וכלאיים, והשניה, היא הקדושה המתוארת במשנה (כלים פרק ב' משנה ו', ז', ח', ט') המדרגת עשר דרגות של קדושה שהתחתונה שבהם היא ארץ ישראל, והנעלית שבהם מצויה בקודש הקדשים: "עשר קדושות הן ארץ ישראל... עיירות המוקפות חומה... לפנין מן החומה... הר הבית... החיל... עזרת נשים... עזרת ישראל... עזרת הכהנים... בין האולם ולמזבח... ההיכל... קדש הקדשים".

הלכות "זרעים" והלכות "קדשים": ההבדל בין שתי הקדושות הללו, הוא למעשה ההבדל בין הלכות "זרעים" להלכות "קדשים". הלכות "זרעים" עניינן בקדושת הארץ, אשר מחמתה מתחייבים במצוות התלויות בארץ, ואילו הלכות "קדשים" עניינן בדינים הנובעים מחמת הקדושה השניה, זו שמתפשטת בהדרגה פוחתת והולכת מן המקדש ליתר חלקי הארץ. זהו שפסק הרמב"ם כי קדושת ארץ ישראל בטלה, היינו, לענין המצוות התלויות בארץ, אך הקדושה השניה, השייכת לענייני קדשים וקרבת, לא בטלה.

קדושת ארץ ישראל בירושלים בלבד: בעל ה"מנחת חינוך" (מצווה רפ"ד אות ו') מעלה אפשרות מעניינת. אמנם, הוא טוען, קדושת ארץ ישראל בטלה כדברי המפרשים, ולפיכך, הזורע תבואה בארץ ישראל אינו חייב להפריש תרומות ומעשרות. מכל מקום, הזורע תבואה בירושלים יהא חייב בתרומות ומעשרות, זאת, מאחר שקדושת המקדש וירושלים לא בטלה, ולא תתכן קדושת ירושלים ללא קדושת ארץ ישראל, שהרי מהי ירושלים אם לא עיר הקודש שבארץ ישראל! שומה עלינו, איפוא, להניח, כי קדושת ירושלים והמקדש כוללת בתוכה את קדושת ארץ ישראל, וממילא, גם לאחר שפקעה קדושת ארץ ישראל בכל חבלי ארצנו, בירושלים לא פגה קדושה זו העומדת בתוקפה מחמת קדושת ירושלים והמקדש (עיי' בכל דבריו, שאין משמעות הראשונים לחלק בזה, ומה שכתב לבאר שם בדוחק. וראה עוד בספר "שמיטת קרקעות" פ"א סעי' ל"ג והערה ס"ב, וע"ע).

קדושת הארץ - בקרקע, קדושת המקדש - באוויר: על סברתנו זו של בעל ה"מנחת חינוך", הגיב בעל ה"ישועות מלכו" (יו"ד סי' ס"ז), כי אם אומנם קדושת ארץ ישראל וקדושת ירושלים והמקדש היו דומות זו לזו, ניתן להבין כי קדושת ירושלים והמקדש

סביב שולחן העץ הגדול שתפס את מרבית שטחו של החדר. חמשה עשר פרצופים עגולים ותמימים הופנו לעבר המלמד, ממתניינם במורא למוצא פיו, ושותים בעיניהם את כל מילותיו.

עיתים, לעיתים רחוקות למען האמת, נזקק ר' דוד לצאת מן החדר בשל עניין דחוף זה או אחר. מה אירע אז?

מספר פנים עטורי זקן שיבה מקרב קהל השומעים, החלו לצחקק במבוכה בהזכרם באותם ימים עליזים, בעוד ר' פייבל המשיך לנגן, "יומה אירע אז? אה? יודעים אתם? חזיו רעם! חיש מהם קיפצנו מעל השולחן הענק ופתחנו במשחק צבא. המוצק שבחבורה היה לגנרל, הבן של הנפח הפך לסגנו, ואנו כולנו התיגייסנו לצבאו, טוראים גאים בגדודו של המפקד הנערץ.

"אתה, ר' זענוויל", הצביע ר' פייבל לעבר זקן שעון על מקלו, "היית צועק בקול רם את הפקודות שניתנו מאת מפקדנו הרם והנשיא, זוכר אתה זאת? ואתה, ר' אליהו ור' אלישע", שלח ר' פייבל את זרועו לעבר זוג תאומים, סבים לעשרות נכדים, "הייתם פורצים בבכי כל אימת שהמפקד היה מענישכם. המפקד היה מפקד, החיילים היו חיילים והצבא היה צבא!" סיכם ר' פייבל וחיוך נעורים על פניו.

עד ש...

לפתע נשמעו פסיעות. ידית הנחושת הורדה, והדלת החלה סובבת על צירה באיטיות מחרידה. המפקד צנח בחלחלה מן השולחן וחבורת פיקודיו נסה לכל עבר. טיפין טיפין נגלו פניו המאיימות של ר' דוד. תחילה התבדרו דרך הפתח הצר מספר שערות מזקנו העבות, וכאשר עיניו הגדולות שזפו את החדר היה זה נראה בדיוק כפי שעזבו, אך לפני מספר דקות. נזופים מתמיד ישוב הזאטוטים, עיניהם נעוצות בחומשים, כאילו לא קרה מאומה. **קולות** גיחוך נשמעו מכל פינות בית הכנסת, כשר' פייבל חבט בעוצמה בדוכן הדרשנים, והחל מנגן בקול תוכחה את נבואת מלאכי (א/א): **"הנני שלח מלאכי ופנה דרך לפני ופתאום יבוא אל היכלו האדון אשר אתם מבקשים ומלאך הברית אשר אתם חפצים הנה בא אמר ה' צבאות".**

עולמנו הקט, הגדול בעינינו, עמוס באנשים מצליחים. מאי משמע מצליחים, זה עשה הון רב לביתו, רעהו חולש על מערכת פוליטית, אחר עשה חיל בתחום האומנות ועוד כהנה וכהנה. כל נשכח, רעם קולו של ר' פייבל, כי "פתאום יבוא אל היכלו האדון!" פתאום! לפתע! ללא הודעה מוקדמת, דלת העולם תסוב על צירה, אור שמימי יציף את עולמנו, אליהו הנביא ומלך המשיח יופיעו והמשחק יסתיים באחת. יצורי אנוש יצנחו ממקומם מרוב בושע ויסתרתו איש איש בפינתו, ומכל עבר יגיחו יהודים, חלקם קשי יום, שלא "הצליחו", וינהרו לעבר הבימה. הם, אשר קבעו עיתים לתורה, ותוך כדי משחק החיים זכרו כי תורתנו תורת נצח, היא האתיקה היחידה בחיים שאין להם קץ וכל השאר נמוג כלא היה, הם אלו אשר יצעדו בראש מורם ובלב שמח.

"פתאום יבוא אל היכלו האדון!"

כדאי להתכוון.

כתיבה וחותימה טובה.

דף ק/א השיח והמעלה בחץ

.....
המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.
כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. קס: 03-570-67-93
.....
בברכת התורה העורך

פנינים

תענית בלא תשובה

פרשת "שחטי חוץ" מופיעה בתורה בסמיכת לפרשת יום הכיפורים. רמז יש כאן: התענית אף היא מרצה כקרבן. אדם המתענה ואינו שב בתשובה, הרי הוא כמקריב קרבן, אבל - בחוץ... ("משינה העני").

דף קו"א השוחט והמעלה בחוץ
בשר על פסח

ב"שולחן ערוך" (או"ח סי' תסט) נפסק, כי אין לומר על בהמה שהיא עומדת לפסח, שכן, הדבר נשמע כאילו הוקדשה לקרבן פסח, וכשיאכלנה יאכל קדשים בחוץ. כמו כן, אף אין לשלוח ילד ולומר לו "לך קנה לי בשר לפסח", משום סיבה זו ("משנה ברורה" שם ס"ק ג'), והפוסקים נחלקו אם הבשר נאסר (ראה "באר היטב" ס"ק א').

הפוסקים העירו כי הלכה זו מתייחסת לאומר "בשר זה לפסח", כנוסח שיש לומר, אך דובר שפת האידש האומר "בשר זה על פסח", ובלשונות מעין אלו אין כל חשש, שהרי אין זו לשון שמקדישים בה ("משנה ברורה" שם ס"ק ב' ושער הציון ס"ק ח').

דף קו"א השוחט והמעלה בחוץ חייב על השחיטה וחייב על העלאה

בין העלאה להקטרה

משנתנו אומרת כי "השוחט והמעלה בחוץ חייב". "המעלה", היינו, המקטיר. מדוע, שאל הגר"י קמניצקי זצ"ל, המשנה אינו קוראת להקטרה בשמה - המקטיר, אלא המעלה?

הקטרה, הוא מבאר, פירושה הבערת חפץ כדי שיעלה הימנו ריח. משום כך אין ראוי לכנות "הקטרה" אלא באופן שהוא מעלה על גבי המזבח העלאה שיש בה ריח ניחוח לה', אך המעלה איברים על מזבח שמחוץ לבית המקדש, אין זה על פי רצון ה', ואינו 'מקטיר' כלל וכלל!...

מעניין הדבר, כי אף בהקטרה בבמות, המוזכרת במלכים א' (ג/פג), שינה התרגום יונתן ותרגם מלשון העלאה, ושלא כדרכו בתרגום המילה הקטרה בדרך כלל. מדוע? משום שאין ריח ניחוח בבמה, כמוזכר להלן (ק"ג/א), ("אמת ליעקב", ויקרא).

דף קו"א חומר בשחיטה במעליה ובעליה מבשחיטה

קושיה מהתורה

מעשה שיצא הגר"י מבריסק זצ"ל מחדרו בשבת פרשת אחרי מות, פנה אל בני ביתו ושאלם:

יש ראשונים הסוברים, כי אין חיוב 'העלאה בחוץ' אלא אם המקריב ראוי לעבודה בבית המקדש (ראה שטמ"ק כריתות ג' אות יד, ועוד). הביאו נא קושיה מהתורה על שיטה זו!

היה שם אחד מחכמי ירושלים אשר ענה תיכף ומיד:

בפסוק נאמר (ויקרא יז/ח) "ואליהם תאמר איש איש מבית ישראל ומן הגר הגר... אשר יעלה עולה או זבח". והרי גר, כידוע, אינו יכול להיות כהן ולפיכך, אינו ראוי לעבודה בשום אופן...

טוב מאד, טוב מאד, הפטיר הגר"י בשמחה וחזר לחדרו (עובדות והנהגות מבית בריסק ב, רפ"ה).

כוללת בתוכה את קדושת ארץ ישראל. אולם, לטענתו, קדושת הארץ, לעניין מצוות התלויות בארץ, היא קדושת המקום, הארץ, הקרקע, ואילו קדושת המקדש וירושלים אופפת את **אווירו** של המקדש ואת **אווירה** של ירושלים. אין, איפוא, הוכחה והכרח לכך שקדושת ירושלים והמקדש כוללת בתוכה את קדושת הארץ [וקדושת אויר ארץ ישראל יתכן שאומנם לא בטלה, וכפי שמוכח מדברי הראשונים שגם בזמן הזה מצוות ישוב ארץ ישראל תקפה].

על ההבדל בין שתי הקדושות, נוכל לעמוד מדברי הרמב"ם שכתב, כי הארץ נתקדשה לעניין מצוות התלויות בארץ על ידי יהושע, וכיון שגלו ישראל בסוף ימי בית ראשון, בטל כיבוש הארץ על ידי בני ישראל ובטלה הקדושה. לעומת זאת, הקדושה השניה, חלה בימי שלמה המלך והיא נובעת מחמת השכינה השורה במקום המקדש ובעיר האלוקים, ו"שכינה", כותב הרמב"ם, הרי "אינה בטילה" וממילא, גם הקדושה הזו אינה בטילה לעולם.

מדוע הרמב"ם כלל בהלכותיו עובדה הסטורית? מעניין להוסיף את דבריו של המהר"י עמדין זצ"ל, בפירושו להלכות בית הבחירה לרמב"ם (נדפס בספר הליקוטים ברמב"ם מהדורת פרנקל). הרמב"ם מציין (שם פ"ד הל' א'), כי ארון הברית, ששכן בקודש הקודשים, נגזו בימי יאשיהו "במטמוניות עקומות ועקלקלות", ולא היה בימי בית שני. בספרו "היד החזקה", הרמב"ם לא עסק כי אם בהוראת הלכה ולא בכתיבה היסטוריונית, ויש לברר מה הניעו לציין עובדה היסטורית זו בפסקי ההלכה העוסקים בקדושת הארץ והמקדש.

ארון הברית, המקור לקדושת המקדש וירושלים: המהר"י עמדין זצ"ל מבאר, כי אותו ארון נגזו, הוא הוא מקור קדושת המקום, והוא המשרה את קדושת השכינה, שכן, אילו היה ארון זה גולה לבבל, כשאר כלי המקדש, היתה קדושת המקום פורחת ועולה. לפיכך ציין הרמב"ם כי הארון טמון ונגזו ב"מטמוניות עקומות ועקלקלות", כדי לנמק מדוע לא בטלה השכינה ממקום המקדש ומירושלים. [במאמר זה התייחסנו ל"קדושה ראשונה" שקידשה עולי מצרים. לדעת הרמב"ם קדושת עולי בבל, הלא היא הקדושה השניה, לא התייחסה לכל הדינים משום שלא עלו כל העם לארץ ישראל, עיי' רמב"ם הל' תרומות פ"א הל' כ"ו. עם זאת, לגבי הלכות כלאים וערלה הועילה קדושת עולי בבל עד לימינו והלכות אלו נוהגות מן התורה. עיי' באריכות ב"דרך אמונה" שם ס"ק נ"ח, דעת הרמב"ם ושאר הראשונים].

דף קח/א שנים שאחזו בסכין ושחטו פטורים אחזו באבר והעלו חייבים

שניים שקיימו מצווה ביחד, יצאו ידי חובה?

כאשר בחורי ישיבות גלו לסיביר בתקופת מלחמת העולם השנייה, והועסקו בכפיה בניסור עצים בשבת, הם השתדלו לעשות את מלאכתם זוגות זוגות, שהרי כלל רווח בהלכות שבת: "שנים שעשו מלאכה אחת פטורים", כמבואר במשנה הראשונה במסכת שבת, משום "שלא עשה האחד מלאכה שלימה" (רש"י שבת ב'א ד"ה "שניהם פטורים"). יש לברר, מה הדין בשאר איסורי התורה, האם שניים שעשו ביחד עבירה, שאינה מאיסורי שבת, נחשבים כמי שעברו על איסור, אם לאו. ובכן, מתברר, כי מחלוקת גדולה בדבר, ולה זיקה לסוגייתנו, כלהלן.

כידוע, אסור לשחוט קרבנות מחוץ לבית המקדש. במשנתנו מבואר, כי שניים שהעלו אבר בהמה על גבי מזבח מחוץ לבית המקדש, מתוך מטרה להקריבו כקרבן - חייבים, שנאמר "איש איש", ואילו שניים ששחטו ביחד בהמה מחוץ לבית המקדש מתוך כוונה להקריבה כקרבן - פטורים, שנאמר "ההוא" - "אחד ולא שניים".

הריטב"א (קידושין מג/א) מקשה, הלמאי יש צורך בפסוק מיוחד כדי לפטור שניים ששחטו ביחד, מדוע אין די בהוראת התורה לגבי איסורי שבת, כי "שנים שעשו פטורים". ומתוך הריטב"א, כי אכן, לולי הדין המיוחד ששניים שהעלו אבר כקרבן חייבים, לא היה צורך לחדש ששניים ששחטו ביחד פטורים.

סוף סוף, אומר ה"פני יהושע" (שבת צג/א) נותרנו עם שני פסוקים בעלי הוראות סותרות. באיסורי שבת קבעה התורה ששניים שעשו פטורים, ואילו בפסוק "איש איש" קבעה התורה ששניים שהעלו קרבן על מזבח מחוץ לבית המקדש חייבים, ולפיכך, עלינו להלך אחר הפסוק המחמיר, על פי הכלל הידוע "לקולא וחומרא, לחומרא מקשינן", היינו, אם עומדות בפנינו שתי אפשרויות ללמוד מהן, אחת לקולא ואחת לחומרא, יש ללמוד לחומרא (כך פירש את דבריו בשו"ת "באר יצחק" או"ח סי' י"ד עף ה' ועף ז').

שחיטת קרבן על ידי שני בני אדם: הגאון רבי יצחק אלחנן מקובנא זצ"ל (שם) מרחיב את הנדון. אם דיני "שניים שעשו" תקפים לגבי כל דיני התורה, ויש לדון כל אחד מן העושים כמי שעשה לבדו את המעשה, מעתה, אף לגבי **עשיית מצוות** קיים נידון זה, וכגון, שני אנשים שאחזו בסכין אחד ושחטו ביחד קרבן, או שני אנשים שאחזו במגל וקצרו תבואה לקצירת העומר, קיימו שניהם את המצווה! אף שהמצווה היתה יכולה להתקיים על ידי כל אחד מהם לבדו.

כדי לרדת לעומקו של חידוש זה, שניתן לקיים מצוות בצוותא, נשאל את השאלה הבאה. האם כל אחד מהם נחשב כמי שעשה מעשה **נפרד**, או ששניהם עשו מעשה אחד ועל ידי כך כל אחד מהם זכה במצווה. ובכן, ברור לחלוטין שלא ניתן להתייחס לכל אחד מהם כמי שעשה מעשה נפרד, וכי שני מעשים לפנינו? ודאי הוא שמעשה קצירה אחד היה כאן, ומעשה שחיטה נפרד לפנינו, אלא ששני השותפים למעשה זכו במצווה.

ההבדל בין מצוות שבגופו למצוות בחפץ מסויים: הגדרה זו, תגרום לנו להבדיל בין מצוות שהאדם מצווה בהן **בגופו**, לבין מצוות שיש לעשותן בחפץ מסויים, וכגון, מצוות הנחת תפילין ומצוות נטילת לולב, האדם מצווה לקיימן בגופו, אולם, מצוות קצירת העומר, ומצוות שחיטת הקרבן, אינן מצווה על האדם, אלא מצווה היא שהקרבן יישחט ושהתבואה תקצר לשם עומר. מעתה, דווקא במצוות מן הסוג של קצירת העומר ניתן לומר, ששניים שקצרו קיימו את המצווה, שהרי על ידי שניהם התקיימה מצוות קצירת

העומר, אולם, שניים שאחזו ביחד את ארבעת המינים, כל אחד במקום אחר, האחד למטה ורעהו למעלה [להבדיל מן המקרה שבו נעסוק במאמר הבא, שאחד לפת את ידי חבירו], לא יצאו ידי חובת המצווה, שכן, לאיש מהם לא ניתן לייחס בגפו את מעשה נטילת הלולב, כמצוות התורה (ע"י שו"ת "האסף לך שלמה" או"ח סי' שצ"ב). [הגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל הוסיף והעיר, כי ביום הראשון של חג הסוכות קיימת עילה נוספת לכך ששניים שנטלו ביחד לולב לא ייצאו ידי חובה, שהרי על הנוטל לקיים את המצווה בארבעת המינים השייכים לו בלבד] (ע"ע בשאלת שנים שעשו בשחוט חוץ, ב"מקור חיים" הל' פסח, ב"מגן אברהם" סי' תס"ו, בחי' רעק"א בסוגייתנו, ב"תועפות ראם" על ספר יראים מצוה רפ"א אות ד'. אודות שנים שעשו בכל התורה עיין עוד בבכור שור חולין פב ו"תבואות שור" י"ד ב', ד"ו"חלקת יואב" או"ח סי' י"ד, כ"ח).

דף ק"א מין במינו אינו חוצץ

אב שלפת את ידי בנו שהחזיק בלולב, קיים מצוות ארבעת המינים?

בעוד זמן לא רב נקיים בעז"ה את מצוות נטילת ארבעת המינים. אבות רבים יעתרו להפצרות זאטוטיהם, יפקידו בידיהם את הלולב לרגע קט, ובה בעת יהדקו את ידיהם על כפות הידים הקטנות כדי שהלולב לא יצנח ארצה, חלילה. באותה שעה שהמבוגר אחוז בלולב בעד כפות ידיו של בנו אך אינו נוגע בלולב, הוא יכול לצאת בעצמו ידי חובת מצוות נטילת לולב? שאלה זו עורר בעל ה"בן איש חי" זצ"ל (שו"ת "תורה לשמה" סי' קפ"א), ולמעשה, היא מקיפה עולם ומלואו, נידונים הלכתיים מעניינים העוסקים בכלל ההלכות "מין במינו אינו חוצץ", כלהלן.

מין במינו אינו חוצץ: כידוע, קרבן שלמים אינו קרב כליל לה', אלא החלבים בלבד, חלק מאיבריו הפנימיים, הם הקרבים על גבי המזבח. מאחר שיש דין להקריב את הקרבן על המזבח עצמו, בלא שתהא חציצה בין המזבח לקרבן, תמהה הגמרא, מדוע המשנה מתייחסת לבהמה שהוקרבה [מחוץ לבית המקדש, והמקריב עבר על איסור הקרבת קרבן מחוץ לבית המקדש] כליל על בשרה ועל אימוריה, כבהמת שלמים שאימוריה הוקטרו כדת וכדין, הלא בשר קרבן השלמים, שאינו אמור לעלות על המזבח, חוצץ בין האימורים לבין המזבח [שבחוץ]. מספר תירוצים נאמרו בגמרא, ולבסוף ננקט תירוצו של רב שגם התקבל להלכה (רמב"ם הל' פסולי המוקדשים פ"א הל' כ"א): "מין במינו אינו חוצץ". כלומר, מאחר שהאימורים ובשר הקרבן החוצץ ביניהם למזבח, מין אחד הם, אין הדבר נחשב כחציצה.

"מין במינו" - בגוף אחד בלבד, או גם בשני גופים: מחלוקת איתנים שהתגלעה בין הפוסקים לגבי מידת תקפותו של כלל זה, משליכה על מקרים רבים מאד, אשר חלקם באים לביטוי מעשי. מחלוקתם נסובה אודות השאלה אם מין במינו אינו חוצץ בכל מקרה, או שמה רק בגוף אחד. לדעת רבים מן המפרשים (ראה ב"ברכי יוסף" או"ח סי' ע"ד ס"ק ה' וכן משמעות הראשונים), "מין במינו אינו חוצץ" גם אם החפץ החוצץ, אינו שייך לאותו גוף של החפץ שהוא מהווה עבורו חציצה. אולם, ה"ברכי יוסף" (שם) חולק וסובר, כי "מין במינו אינו חוצץ" דווקא במקרה המובא בסוגייתנו, שבשר הבהמה אינו חוצץ בין איבריה הפנימיים לבין ה"במה", שכן, הבהמה והאימורים גוף אחד הם וגוף אחד המורכב מאותו מין, אינו חוצץ. אולם, אם בשר הבהמה והאימורים יהיו משני גופים, בשר הבהמה יחצוץ גם יחצוץ בין ה"במה" לבין האימורים.

נשוב כעת לאב שנענע את ארבעת המינים שהיו אחוזים ביד בנו ונמצא, כי לדעת ה"ברכי יוסף" לא קיים אב זה את המצווה, שהרי ידו ויד בנו שני גופים הם, ובאופן זה מין במינו חוצץ, ויד בנו חצצה בינו לבין הלולב (וכ"כ בעל ה"בן איש חי" שם). אולם, לדעת שאר האחרונים, **לכאורה**, יד הבן אינה חוצצת בין הלולב לבין יד אביו, שהרי גם בשני גופים תקף הכלל "מין במינו אינו חוצץ".

מין במינו אינו מסייע צורת אחיזה שאינה נהוגה: לכאורה אמרנו, משום שבמקרה זה, לכל הדעות האב לא קיים את מצוות ארבעת המינים, שכן, בעלי התוספות (סוכה ל"א ד"ה "כ"י") קבעו הלכה יסודית בכלל "מין במינו אינו חוצץ" והוא, כי "מין במינו" אינו יכול לחפות על צורת נגיעה שאינה כדרך, ומאחר שאין דרך אדם ליטול לולב באופן זה, הכלל "מין במינו" לא יסייע לאב לקיים את המצווה.

נקודות הפצה בחו"ל

ארצות הברית: ניתן לקבל את הגליון "מאורות הדף היומי" בעברית או באנגלית מידי שבוע בדואר לפרטים בטל. 718-253-6218
ניו ג'רסי: משפ' פרי 201-871-5850
לוס אנג'לס: הר"ר שמואל לוינגר 818-5098880
אנגליה: יחזקאל אברט 44+07976402928
קנדה מונטריאל: הר"ר שמואל צבי לקס 514-2744160
טורונטו: הר"ר דניאל כאהן 416-182-3848
אוסטרליה: הר"ר יחזקאל בראון 613-95300217
בלגיה: הר"ר יעקב סנדרוביץ 0475-263759
ברזיל: הר"ר יהושע פסטונק 011-30513955
ונצואלה: הר"ר סעדיה שוקרון 552-66-25 (0058212)
מכסיקו: הרב שאול מלאה 251-02-46 (0052555)
צרפת: הר"ר יהודה בוכינגר 333-88140301
שווייץ: הר"ר רמאל מוסבכר 014620030

שאל את ה"משיב" בדף היומי

מוטב מניח השקעות ישמחו ברכות יוכלו התורה שיהיה	03/570-80-33	064-207850
מילות מעלות	מעלות-בוס'	053-977141
אורג'	קשר	054-977141
03-6187254	053-977141	056-731111

ללומדי הדף היומי בארץ ובעולם!

לרגל הימים הנוראים הקרבים ובאים ולרגל השנה החדשה הבעל"ט אנו ב"מאורות" עושים מאמצים להגדיל את מעגל לומדי הדף היומי ואת מאגר מנויי הגליון במטרה להגדיל תורה ולהאדירה. באפשרותך לזכות את חבריך וידידיך חברי השיעור, חברי ומתפללי בית הכנסת וכלל הציבור במניי שבועי קבוע.

לקבלת הגליון בדואר 25 rot.co.il

לעילוי נשמת

מרת **חביבה רפפורט** ע"ה
ב"ר יצחק ז"ל נלב"ע כ"ג אלול תשס"א
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **רבקה דימנטמן** ע"ה
ב"ר אלתר פנחס ז"ל נלב"ע כ"ד אלול תש"ס
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחה ע"י בעלה ידידו הר"ג ר' משה דימנטמן שיחיו רחובות

לעילוי נשמת

הר"ר **יצחק קוז'ניץ** ז"ל
ב"ר אלימלך ז"ל נלב"ע כ"ז אלול תשנ"ג
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

בשורה טובה ללומדי הדף היומי
גבאי בתי הכנסת ומגידי השיעורים

בימים אלו יוצאים לאור הגמרות המפוארות מסכת **מנחות** בהוצאת "מאורות הדף היומי"

הזמירו חזקתו כמגיד מוסר
לומדי הדף היומי

הרשם בהקדם

לפרטים והרשמה נא לפנות למשרדי "מאורות הדף היומי" טל. 03-6164725